

על מדוכת החסידות

מה לאנגר שוב בפראג ובחיי המער שה שלו שום דבר לא הזכיר עתה את תקופתו החסידית. אך נותרה לו האהבה שבלב וההבנה העמוקה לחרסידות. משים בקיאותו הרבה בכל עניני היהדות, שסיגל לעצמו בתקופתו החסידים, נעשה מכת זכרונות ועוד יותר מכת כשרונות הספרותי בשביל הציונים הצעירים של פראג שרצו לחדור למכמני היהדות. בעל יועץ ומורה-דרך בכל הקשור בספרות היהודית. מערכות ה"סאלבסטי" וואהר" ו"האלמנך היהודי" יכלו תמיד לקבל ממנו מאמרים על נושאים שונים מהספרות היהודית. גם עם מאכס ברוד ופראנץ קסקא קיים קשרי ידידות. קסקא מוכירו לעתים קרובות ברשומות של יומנו ובמכתביו. במריאנבאד הניח לו פעם קפקא. לספחו למחנה דורשי הרבי מבלו. שעשה אז שם לשם ריפוי. ומכתבו של קסקא למאכס ברוד, שבו מתואר הענין (מכתבי קסקא, ע' 141) הוא דו"ח מצוין בספרות מפר לא ומיזוג מקסים של מרווח וקרבה לעצם הענין. הוא מתאר כל תנועה, כל צעד. כל סנייה של האדמו"ר ומחנהו. והוא עושה זאת מתוך הסתכלות לוח כה נאמנה. שודאי אין לנו תיאורים רבים כשלו.

לאנגר פנה באותו זמן גם לשירה. הוא כתב (בפראג) שירים עבריים, פרסם ספר על "ארוטיקה של הקבר" לה". חיבר חיבור על התלמוד, שאליו צירף זו הפעם הראשונה ביצירתו. תרגום קטעים לדוגמה. לשם התפרנסותו שימש מורה לדת יהודית בבתי הספר הצ'כיים. בימי מלחמת העולם השנייה ברח לארץ-ישראל — זו היתה בריחה זרועה מצור קות ועינויים. בריאותו היתה בשפל המדרגה, נפל למשכב ומת בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה.

לאנגר פנה באותו זמן גם לשירה. הוא כתב (בפראג) שירים עבריים, פרסם ספר על "ארוטיקה של הקבר" לה". חיבר חיבור על התלמוד, שאליו צירף זו הפעם הראשונה ביצירתו. תרגום קטעים לדוגמה. לשם התפרנסותו שימש מורה לדת יהודית בבתי הספר הצ'כיים. בימי מלחמת העולם השנייה ברח לארץ-ישראל — זו היתה בריחה זרועה מצור קות ועינויים. בריאותו היתה בשפל המדרגה, נפל למשכב ומת בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה.

בראשית המאה עשה בפראג סוחר משקאות יהודי ושמו לאנגר. שפתו ושפת כל בני משפחתו היתה צ'כית. היו לו 3 בנים — אחד מהם פראנץ טישק לאנגר, משורר ומחזאי צ'כי נודע, אלוף-משנה בצבא הצ'כי. חי עד היום בפראג. על הבן השני לא ידוע הרבה, ודאי המשיך בעסקי אביו. השלישי היה גיאורג לאנגר

מאריך שאנא? — המלך רוד

ועליו מוטבים הדברים. שהרי הוא אחת מאותן הדמויות המזרות. ש"הבשילה הסימביוזה היהודית-גרמנית-צ'כית בפראג. ספר שלו. שראה אור בשנת 1936 בשפה הצ'כית ובי מסיבות הזמן נשכח, נתפרסם זה מיד קרוב בגרמנית בהוצאת אוטו ויל-הלם ברת מינכן—הלא הוא "תשעה שערים. הסוד של החסידים". את הדיחה להופעת הספר בעברית נתן גרשום שלום; התרגום הוא של פרידריך תיברגר, וזוהי אחת מעבודותיו החרוניות. (חבל רק שהשם נשתבש ל"תיברגר" באופן עקבי והמתרגם מוצג במבוא לספר. הכתוב ע"י גרשום שלום, כ"דאן-פרוינד" ולא כפי שצריך להיות "יוגאנד-פרוינד", כלומר "ידיד יהודים" במקום "ידיד נעורים" — והרי דברים כאלה לא יתכנו ועל הוצאת הספרים למצוא תקנה לכך. וגם לשגיאות שנפלו בתיבות העבריות שעל גבי העטיפה). גיאורג לאנגר גדל עד שנת ה'19 בסביבה היהודית-צ'כית של פראג. פתאום החליט לפנות מזרחה. אל הר אדמו"ר מבלו. וכך הוא כותב בספרו: "בחר בן י"ט, שהונך כמו הר אחרים במסורת החורוורת של הר דור הטרוס-מלחמתי. עוזב ב'1913 את פראג, רדוף כיסופים טמירים ש"עד היום, כעבור שנים כה רבות, לא עמד על פשרם, ופונה ביום קיץ לאר עבות מזרחה, אל הנכר". לאנגר מי סגל לעצמו בכל וכל את ההווי החרסידים. פעם אחת, בתקופת שהותו הראשונה, הוא חזר. בכל זאת קשה לו להסתגל. אך בפראג היה? פתי אום בליל גדודים גילוי האדמו"ר מבלו. מוזעזע עד היסוד הוא יוצא שוב, הפעם בלוויית חבר, מונלס שמה, שעד היום הוא מכהן בפראג כביבי ליוגרף יהודי בריהי.

גיאורג לאנגר נהפך ממש לחסיד בין עמיתיו החסידים. הוא שוקד על דף הנמרא יום ולילה, הוא מגדל פאות, מתלבש כדרך החסידים וחי בבית ה"חברא" מאנשי שלומנו, ר כיוון שלבסוף, כך הוא כותב בספרו, "פני החווירו מחוסר תזונה ומחלות, וגופי התעוזה כל כולו, ברור שאמנם יוצאים הדברים שאני משמיע מ"עומקא דליבא". שער החסידות לא נטרק שוב לפני הבחור מפראג. לאנגר בילה בסביבה זו את ימי מלחמת העולם הראשונה, אמנם למלחמה עצמה לא היתה לו כל נגיעה. הוא כותב, "אני אסיר תודה לעילא ולעילא לרבי, שהרי מכוחו הייתי פטור משרות בצבא האוסטרי — הוא הית לי מליץ ושר לפני כס המער לת. הכל הוא שוב כפי שהיה הזקן והפאות, שקוצצו בצבא, שוב צמחו". והנה כעבור 5 שנים הוא וזנה חיים אלה. הוא כותב, "התרגשות מזורה תקפה את הבחור מפראג ש"הסכין. הוא עצמו אינו תופס כהלכה מהו מה. כפי שאירע לפני 5 שנים, כאשר יצא לראשונה לבלו. יום אחד הוא נטרד מהידמו"ר ומהחסידים. הוא יוצא לדרך. אל החסידים אינו חוזר, הוא חוזר אליהם אך בספרו זה..."

ניסן ריקוב—קומפוזיציה 1959

כדאי היה כמובן לחקור כיצד הי גיע לאנגר בתנאי החיים של פראג בימים ההם לאותה החלטה מפליאה ליהפך לחסיד, וכיצד המשיך אחרי כך. וודאי אפשר להסביר הרבה דבר רים מכת כשרונות הספרותי, שבערכי רב הפרגאי של יהודים, גרמנים ר צ'כיים, נתקל בחלל ריק, כמה הסבי רים לדמות דיוקנו הנפשי, אפשר למי צוא גם בספר "הארוטיקה של הקבר" לה" — אך גישה פסיכולוגית יכולה למעשה לדבר אך על קרשיקפיצה, שממנו אפשרית אותה קפיצה אל ה"הכרעה האישית".

הספר שזה עתה נתפרסם שוב, מכיל בספרו הראשון תיאור חוויותיו במחיצת חסיד באלו, ואחר-כך תי אור עירני מאד של כמה אדמו"רים. לאנגר מספר פה הרבה דברים, חלי קם לקוחים מהספרות החסידית ה" גדולה. מהם הידועים כבר מפרסור

מים אחרים, אך גם רבים שסופרו לו מפה לאוזן. הוא מספר — יזה הקו האופייני והחשוב של הספר — תוך כדי מיזוג מפליא של עליונות אירונית והערצה לבבית. כן אפילו כאילו הוא נמשך להווי זה בחבלי אהבה. הבה נשמע את דבריו: "אם בספר זה אינני מדבר ברגשנות על קדושי החסידות, הרי אני עושה זאת ממש ברוח המספרים החסידיים. שבשום פנים אינם נמנעים מהומור במקום היאה לו, ובמקום אחר: "האגדה הי חסידית אינה נקיה מהלכירות קודי רים. אך בדרך כלל המיסטיקה שלה היא חייכנית ובהירנית ומשום כך היא כל כך רצויה וחביבה. בלי ש" תקסח על ידי כך את עומקה". בדבי רים אלה הגדיר בעצם את עיקר ספרו.

החסידות היא תופעה דו-אנסית, כמו למעשה כל התעוררות רליגיוזית בהתממשותה למעשה אצל האדם המציאותי. או אצל קבוצת אנשים. כאן יש קודם כל ובעיקר, החוויה המכריעה של התמסרות בכל מאדו לאלוהי והתמורה שחלה בפרט בגלל ה"בכל סאודו" הזוהי התמורה הזאת תיתכן אם מצליחים להתיר את ה" כוחות הויטאליים של האדם. את ה" יצרים ואת המאויים. מהמטרות ה" אנוכיות הקטנות, ולמלאות בהם את החווי הגדול של התמסרות זו בכל מאודו להווייה האלוהית.

אך בצד "רובד עליון" כזה יש תמיד גם "רובד תחתון". היינו הר חמרי, האנושי-מדי, שתמיד אורב ב" מחתרת ותמיד מוצא דרך להפעלה. "רובד תחתון" זה סורכב מצד אחד מהדימויים וההשגות האנושיים ב" דבר ההקשר של ההווייה, התלויים ל" עולם במצב הרגעני של הידע האנושי ושל הכושר התבונתי ומאידך גיסא

כי ללאנגר היו ידועים ספרי החסי דות של בובר, ושהם השפיעו על התפתחותו. על כל פנים מצליח לאנגר בספרו לתאר דוקא יסוד ח של החסידות, כלומר את ההתלהבות הויטאלית, ממש גופנית, הנותנת אר תותיה בתפילה ובשעת שקידה על דף גמרא. אותה התמסרות שלמה לקדושה במלוא ההתכוונות הנפשית ואף הגופנית; וכן גם את התמורה, שחלה באדם, בקשר לכך, שאפשר לכנותה כאן אף בשם "תמורה מ" סרית" לקראת הטוב, ההסתפקות ב" מועט, הענווה. ושוב כדאי להביא מ" דברי לאנגר: "אמונה לבלי סוף, (הסוף בעמוד 15)

על מדרכת החסידות

(סוף מעמוד 10)

חביב עלי כופר עליז יותר מחסיד עצוב.

המשפט על החסידות. שאנו מוצאים בספרות וביהיסטוריה, תלוי איפוא בהדגש. אם הושם בעיקרו ברובד זה או במשנהו. מכאן טוענים חסידות. הרואים בה גילוי של "מפגש" אמנותי אמיתי. המחולל תמורות בנפש האדם. ואילו מאידך נצבת התייחסות ההיסטורית-הבקרתית. ואף פסקי-הדין. כגון מצד גרץ. גישה "מביאה בחשבון אך את ה"הרו"ז הי"תחנות". את היחסים החברתיים שבין האדמו"ר וחצרו ובין החסידים. המעלים לו מנדבותיהם ומצפים ל"סיועו בכל עניניהם היומיומיים.

בין אלו ואלו נצב לאנגר. הוא מרגיש זאת בכל מאדו. ואף נתנסח בכך עצמו. כי מדובר כאן בהתררמות דתית ובתמורה שבנפש האדם. אך הוא אינו מוציא את הצמוקים מן העוגה. הוא מנישם יחדו. ויהיו צ"עוגה זו אף תבלין מפוקסקים. הדגשות משונות. אך דוקא בעוגת זו. כלומר ב"רובד תחתון" זה. הוא מטפל בדרך האופיינית לו אגב פרזוג של אירוניה ואהבה. הוא נהגת מתמימותם של האנשים הללו. כפי שנהנה ממשחקם של תינוקות. מורגשת האוירה האגדית. הבלתי מציארתית של כל עולם הדימויים הזה. ויחד עם זה משתכנעים. כי זהו הי"תחנות האמיתי. המכלכל את עלית הנשמה. כאילו זה חומר הסקה. הי"תחנות להעלאת האש. שבעלותה היא עצמו נשרף.

וכך נוצרת ההסתכלות הכפולת. היא המציינת את החומר. הרואה את הכפילות. שמתוכה שואף האדם אל האחדות. אלא שאליה ינו יכול להגיע. שכן אילו הגיע לא היה שוב מקום לשאיפה אליה. מכאן אותה בתצחוק רבת ההבנה והנרגשת צ"עוגה ל"רובד התחתון". ומכאן אותה גישה-מלמעלה רבת ההשתתפות. ר"בעיקר ההנאה מן המסופר הן מהמאמרים המפליאים ברב חכמתם. ותן מהאירועים העצובים והעליזים יחד.

לבסוף נמסור את רשות הדיבור לגיאורג לאנגר. הפונה בראשית ספרו לקוראים. אם תקראו את ספרי שבי פעמים. אולי תאמרו אך הצדק: ספר רע. אך אירוע: אחד שסופר בו. מצא חן בעיני איזהו כל אחד מכם יציין אירוע אחר. כל אחד לפי שורש נשמתו. ולפי זוהר העולמות. שדרכם דוקא בלילה זה עברה ביעף נשמתו.

שפתח שלא מעלמא הדין. ענווה. תקוה ואהבת אדם. אך ראשית כל פשטות נפשית. אלה הם עמודי הי"תחנות של תורת המידות ושל הכח המוסרי בעולם חסידי אנדי זה. אכן. קדושי החסידות מצוינים בכל פ"אודם במידות תרומיות אלה". ובנוגע להשפעת אורח חיים זה על עצמו הוא אומר: "אני מסגל לעצמי את סוד הענווה והצניעות. ומידות תרומיות אלה הן בשבילי בחינת יי"הרג ולא יעבור".

עד כאן לאנגר בנוגע ל"רובד על-יון". אך הוא מוסר לנו לא מעט גם על "הרובד התחתון". החסידות נוצרה. כפי שקובע הפחקר ההיסטורי. מהתפילות לרפואה שלמה והעיסוק בקביעות; והשפעתה הכובשת באה לה משום האמונה. כי האדמו"ר מחר נזן בכוחות עילאיים. רואה את הנולד. יודע ממש לקסום והעיקר. שיש לו השפעה כה גדולה בשמים. עד ש"הוא יכול לייצג שם ובוהצלחה את הדרישות. למדחפות ארציות מאד. של חסידיו על אמונה זו בהשפעת האדמו"רים בשמים. מספר לאנגר הרבה מאד ומתוך הנאה ברורה: כיצד ממש מחכים בשמים לתפילותיהם של החסידים כיצד מועזעים בידותיו של הרב הצדיק ר' נפתלי מרוסשיץ את העולמות העליונים; וכיצד הרב הצדיק ר' מאיר מפרמישלאן אינו שם יד לפח וכל שנודע לו בשמים הוא מגלה סיד לחסידיו למורת רוחם של האדמו"רים האחרים; וכיצד הרב הצדיק הזה. כשפעם סנגר על פלוני רשע. שהיה מוסלג ברשעות מיוחדת. ורבוננו של עולם לא רצה ל"מחול לו. רקע ברגליו בתוקף ומיד נמחל לו. במקום אחד מסופר אפילו על בית-דין שהרשיע את רבוננו של עולם.

כך יש כאן האנשת ההשגחה ב"אורח תמים מאד וכמעט עד בלי גבול. אך המתנה הגדולה ביותר שהי"תחידות נתנה לעדת החסידים. הלא היא הרשות לשמות. להתעלם. בלי שזה יפגע ביהדותיותם. כי היאך יכול אדם להיות עצוב בכלל אומר ר' זוסיא. הרי מה שעבר. איני צריך לגרום לנו מפח-נפש. משום שזה כבר עבר. ואילו את העתיד אני איש יודע. ולכן מה פירוש דאגותי ואילו ההוזה? הרי זה רק רגע אחד ומיד הוא חולף. הכדאי איפוא להתרגזז ואדמו"ר אחר אומר אפילו זאת.